

М.П. Городиський, к.е.н., доц.**Д.М. Захаров, аспірант**

Державний університет «Житомирська політехніка»

І.В. Орлов, д.е.н., проф.

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Вплив COVID-19 на трансформацію економіки та бухгалтерського обліку

Коронакриза прискорила процеси цифровізації економіки. Нові технології змінюють підходи до організації праці, внаслідок чого відбувається процес зміни класичних бізнес-моделей. Конкурентне середовище в усіх секторах ринку змінюється. Суб'єкти господарювання всіх рівнів працюють над інтеграцією технологій з метою створення стійкої, мобільної та цифрової моделі управління бізнесом. Відповідно, для реалізації цього процесу потрібне таке технічне забезпечення, як датахаби, центри обробки даних тощо. Розглянуто стратегії цифровізації різних країн. Визначено, що процес цифровізації передбачає такі базові фактори для початку якісних змін, як: оновлення інфраструктури, розширення баз даних, широке поширення мобільних пристроїв з високим рівнем комунікаційних здібностей, підвищення доступності й розширення використання мережі Інтернет. У підсумку діджиталізація призводить до загальної «підключеності» і тотального впливу цих процесів на всі сектори економіки: промисловість, транспорт, фінанси, охорона здоров'я, освіта та інші. Для об'єктивної оцінки результатів діяльності та можливостей ведення господарської діяльності запропоновано відображати у звіті про управління інформацію про перспективи розвитку, основні ризики, досягнення задекларованих цілей та стратегічні плани, враховуючи ступінь наслідків, викликаних пандемією COVID-19. Підприємствам доцільно переглянути політику ведення бухгалтерського обліку та представлення звітності з метою відображення достовірної і актуальної інформації щодо результатів діяльності для стейкхолдерів.

Ключові слова: цифровізація; трансформація економіки; коронакриза; звіт з управління; облікова політика.

Постановка проблеми. До COVID-19 у світі відбувалися масштабні трансформації бізнесу, проілюстровані вражаючим успіхом транснаціональних інтернет-компаній (Amazon Prime, Twitter, Uber, Netflix, Xbox тощо), які зараз є невід'ємною частиною нашого життя і прикладом нової глобальної цифрової економіки. Можливість застосовувати штучний інтелект (AI), машинне навчання (ML), розпізнавання мови, послуги розпізнавання геолокації, швидкість та відстеження подій у режимі реального часу дозволили новим додаткам і послугам перейти на колись недосяжний рівень для обчислювальних технологій. З 2016 року оцифрування створило 90 % світових даних. За даними IDC, понад 59 зетабайт (ZB) даних буде створено та спожито у всьому світі у 2020 році, і згідно з прогнозами до 2025 року показник зросте до 175 ZB [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували вплив інформаційних технологій на стан обліку та систему внутрішнього контролю: М.Алвес, Дж.Белл, М.Гольцман, Л.Кіллоу, А.Корделла, К.Ленгфілд-Сміт, Д.Хендерсон, Дж.Холл, О.Біляченко, Ковальська, І.Грбчук, С.Івахненков, А.Ніколашин, В.Осмятенко. Питання обліку та звітності інноваційної діяльності розглядаються у працях М.В. Кужельного, В.В. Сопка, В.С. Рудницького, З.В. Гуцайлюка, С.Ф. Голова, Ю.А. Кузьмінського, В.Г. Лінника, Я.Д. Крупки; питання економічної теорії та теорії інновацій у контексті розвитку світової наукової думки розглянуто у працях П.Друкера, Й.Шумпетера, Р.Робінсона, Б.Санто, М.Хучека, Б.Твісса, Ф.Ніксона, Х.Хауштайна та інших.

Метою статті є визначення основних аспектів трансформації економіки та бухгалтерського обліку, а також змін у представленні інформації про діяльність суб'єкта господарювання стейкхолдерам внаслідок пандемії COVID-19.

Викладення основного матеріалу. Сучасні підприємства функціонують у динамічно змінному середовищі й змушені вести господарську діяльність адаптуючись до цих змін. Для того, щоб адаптація була успішною, підприємство має здійснювати безперервне спостереження усіх навколишніх змін та аналізувати їх [12]. Умови, спричинені пандемією, – це перевірка для підприємств, які неохоче сприймають цифрову трансформацію і зараз опинилися неготовими. Водночас підприємства, які не лише розробляли цифрові стратегії, але й використовували їх до кризи, зараз можуть перевершити конкурентів. Але це не свідчить про нехтування викликами, пов'язаними з COVID-19, з якими вони стикаються зараз, незалежно від їхнього поточного рівня цифрової зрілості. Цифровий розвиток сам собою не є панацеєю, що заважає бізнесу в сучасних економічних умовах. Проте вони мають у своєму розпорядженні значно більше інструментів, щоб не лише витримати кризовий стан, але й укріпити та розвинути слабкі сторони, які стали явними.

Після COVID-19 здатність центрів обробки даних гарантувати позитивний досвід роботи компанії зі споживачами відіграватиме ще більшу роль, оскільки велика кількість людей та бізнес в цілому продовжують працювати віддалено з меншою кількістю локальних взаємодій, і якщо до 2020 року існували сумніви щодо необхідності цифрової трансформації для забезпечення довгострокових перспектив розвитку бізнесу, то коронавірус нівелював таке бачення. До пандемії вже відбувся зсув парадигми в бік оцифрування економіки.

В умовах COVID-19 світ, за необхідності, опинився у режимі ізоляції. Сьогодні соціальне дистанціювання є найефективнішим способом уповільнення розповсюдження вірусу, поки не буде знайдено вакцину для захисту населення. Як наслідок, все, що залежить від контакту людини з людиною – тобто більшість аспектів нашого життя, – має бути змінено з урахуванням небезпеки вірусу. Без цифрових інструментів та технологій у нас не було б можливості працювати, робити покупки, навчатися тощо.

Digital-рішення допомогли запобігти повного колапсу в суспільстві та економіці, а за період пандемії всі досить швидко адаптувалися до нової реальності. Так з початку пандемії 36 % українців перейшли на віддалену роботу [19], а 22 % поєднують дистанційний формат роботи зі звичним. Але більше половини не може перейти на дистанційні умови роботи, вказуючи як причину специфіку самої роботи або відсутність забезпечення для дистанційного формату. Відбувається надшвидкий розвиток «omnichannel commerce», оскільки споживачі звертаються до інтернет-магазинів, щоб задовольнити свої потреби. Навіть ті, хто історично не хотів цього робити. Зокрема, послуги доставки продуктів користуються великим попитом. Споживачі можуть обирати продукти, платити в інтернеті та залишати відгуки в одному зручному додатку. Компанії поєднують фізичне та цифрове, щоб забезпечити своїх клієнтів за допомогою різних способів доставки. Фізико-цифрова інтеграція зараз важлива, як ніколи раніше. За час пандемії зросло споживання цифрового вмісту. В цілому інтернет-трафік зріс приблизно на 30 %. Частина трафіку даних перейшла з мобільних на фіксовані / Wi-Fi мережі. Щоденна схема руху також змінилася. На відміну від періоду до COVID-19, інтернет-трафік почав зростати вранці до рівня, близького вечірньому, частково в результаті дистанційної роботи [5]. Приклад збільшення використання Інтернету внаслідок COVID-19 наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Збільшення використання Інтернету, спричинене COVID-19 [5]

Провайдер	Зростання	Ресурс
Facebook	Facebook Messenger (50 %)	Facebook
	WhatsApp (50 %)	WhatsApp
	Відео дзвінки (100 %)	Facebook
Netflix	Кількість підписників (9,6 % / 16 млн чол.)	Netflix
Zoom	Кількість користувачів щодня (300 %)	JP Morgan
Microsoft Teams	Кількість користувачів щодня (38 %)	Microsoft

Криза, спричинена пандемією, – ідеальний час, щоб прискорити digital-трансформацію. При цьому початкові процеси для зміни не потребують занадто великих ресурсів. Зрозуміло, багато підприємств не бажають витратити додаткові кошти в нинішніх умовах невизначеності. Незважаючи на те, що впровадження інформаційних систем та технологій часто розглядають як величезну попередню інвестицію в довгострокову перспективу, успішні процеси трансформації починаються з недорогих пілотних проєктів та обмежених ресурсів, які масштабуються після того, як будуть розроблені моделі впровадження та доведено результати. Перевагою правильно побудованих процесів цифрової трансформації є те, що на кожному етапі впровадження нових засобів, методів та процесів відчувається реальний ефект, тому одразу можна коректувати майбутні зміни й аналізувати ступінь готовності для переходу на новий рівень.

Контроль витрат за рахунок підвищення операційної ефективності – завдання, для якого цілком підходять цифрові рішення і більш ефективні у підтримці бізнесу за рахунок фінансової турбулентності, ніж лише традиційні, заходи скорочення витрат. Найкращий інструмент підвищення ефективності – це автоматизація. Завдяки проєктам автоматизації рентабельність інвестицій реалізується майже миттєво, компенсуючи початкові інвестиції. Автоматизація робототехнічних процесів дозволяє підприємствам автоматизувати певні типи робочих процесів, щоб скоротити час, витрачений на дорогі ручні завдання, та перерозподілити ресурси деінде. Економіка автоматизації проста: одна й та ж робота виконується швидше і з меншою кількістю помилок, тоді як ресурси людського капіталу можуть бути перерозподілені на більш цінні завдання або заповнити критичні прогалини. Як зазначають у своїй праці І.Л. Грабчук та Г.І. Ляхович, використання програмного забезпечення дозволяє бухгалтеру отримати оперативну інформацію, зменшити кількість помилок під час внесення та обробки даних, що допускаються через людський фактор [13].

Переважає більшість держав розробляють спеціальні стратегії впровадження цифрових технологій та програми їх підтримки. Причому всі подібні дії мають міждержавний характер. Серед найбільш ранніх і вже досить широко відомих можна виокремити програми, що представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Національні Програми розвитку цифрових технологій

№	Країна	Програма	Зміст
1.	Бельгія	Made different – Factories of the future [11]	<p>Передбачає побудову такого типу системи бізнес-процесів і використання такого способу їх комбінування, які дозволять підвищити конкурентоспроможність і припускають реалізацію наступних характеристик:</p> <ul style="list-style-type: none"> – створення цифрових платформ, які є своєрідними екосистемами, що містять передові цифрові технології. <p>Під час використання прогнозної аналітики і великих даних з'явиться можливість об'єднання учасників процесу проектування і виробництва, які територіально розподілені, а також можливість підвищити рівень гнучкості і кастомізації за вимогами замовників;</p> <ul style="list-style-type: none"> – розробка і впровадження системи цифрових моделей як для тільки ще проєктованих, так і для вже існуючих виробничих процесів; – цифровізація повного життєвого циклу виробів: від появи ідеї до утилізації продукту
2.	Угорщина	IPAR4.0 National Technology Initiative [9]	Головне завдання цієї платформи полягає в прискоренні перетворення виробництва і промисловості в руслі четвертої промислової революції
3.	Німеччина	Industrie 4.0 [7]	Передбачає цифровізацію виробництва з урахуванням створення взаємозв'язку продуктів, послідовності формування ланцюгів доданої вартості і бізнес моделей. Водночас передбачається всебічна підтримка наукових досліджень, злиття і об'єднання партнерів у галузях, а також впровадження 88 стандартизації. Спрямована не просто на підвищення конкурентоспроможності, а на зайняття лідируючих позицій на світовому ринку
4.	Данія	Manufacturing Academy of Denmark (MADE) [4]	Передбачає об'єднання компаній-виробників, університетів і науково-технічних організацій, що має забезпечити зміцнення цифрової екосистеми виробничого процесу і спрощення процесу інвестування. Основна місія – це здійснення прикладних досліджень, управління інноваціями та поліпшення якості освіти з метою підвищення конкурентоспроможності виробництва країни
5.	Нідерланди	Smart Industry [6]	Передбачає цифровізацію промислових підприємств і організацій. За головну мету має зміцнення голландської промисловості та підвищення ефективності промислового виробництва. Водночас ця програма передбачає об'єднання в коаліцію компаній, наукових установ та державних суб'єктів, створюючи при цьому екосистеми з великою кількістю учасників у виробництві, управлінні й науці. Базується на чітко вибудованих концепціях, орієнтованих на мережеве виробництво
6.	Франція	Alliance pour l'Industrie du Futur / Nouvelle France Industrielle [3]	Передбачає надання підтримки компаніям під час впровадження та реалізації цифрових технологій, на перетворення компаній і бізнес-моделей, а також на модернізацію методів виробництва. Орієнтована на особливі пріоритетні ринки і містить такі основні базові точки: проривні технології, перетворення бізнесу, навчання, міжнародна кооперація і просування

У таблиці 2 наведено перелік далеко не всіх країн, які вибудовують свої стратегії розвитку на основі цифрових технологій, але розглянута вибірка дозволяє констатувати, що усіма переслідується одна й та ж мета – високі конкурентні позиції на світовому ринку. Така поведінка обумовлена глобальними тенденціями, що у свою чергу формують як нові виклики, так і можливості для бізнесу у всьому світі. Серед них можна виокремити: 1) демографічні зміни (економіки, що розвиваються, вимагають більшої кількості висококваліфікованих співробітників); 2) зростання рівня урбанізації (розростання існуючих сегментів ринку, поява нових); 3) структурні зрушення в економіці (відмирання деяких галузей, поява нових, зміна інвестиційного клімату); 4) технологічний прогрес (поява проривних розробок – штучний інтелект, нанотехнології, що призводять до створення нових сегментів ринку і кардинальної зміни існуючих бізнес-моделей; крім того, розширення проникнення інтернету, мобільних пристроїв, як зазначалося вище, розвиток аналізу даних, IoT і машинного навчання, які змінюють очікування і запити споживачів, а також інтеграція цих технологій у бізнес); 5) зростаючий дефіцит ресурсів і зміна клімату (постійне зростання потреби в енергії, воді і продуктах харчування впливає на появу таких інновацій, як електромобілі, відновлювальна енергетика, інтелектуальні системи управління).

У 2016 році в Україні прийняли «Цифрову адженду України» [21] до 2020 року. В ній було викладено концептуальні засади цифрового розвитку, запропоновано ініціативи розвитку та визначено ключові цілі, які мали стати реалізованими у 2020 році. Так очікувалося покращити свої позиції в трьох рейтингах на основі глобальних індексів розвитку, зокрема у Networked Readiness Index, Global Innovation Index та Global Competitiveness Index. Однак, попри початок трансформації секторів економіки, оцифрування державних послуг, підвищення рівня доступності до мережі Інтернет, змін виявилось недостатньо для реального якісного зростання цифровізації країни. У 2020 році Українським інститутом майбутнього розроблено стратегію розвитку цифрової економіки «Україна 2030Е». Стратегією передбачено декілька сценаріїв розвитку та визначено алгоритм дій щодо досягнення поставлених цілей. Ключовими КРІ до 2030 року є:

- 65 % – частка цифрової економіки в загальному ВВП України у 2030Е;
- 99,9 % українських домогосподарств мають широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (ШСД);
- 100 % – покриття території України 4–5G;
- 99 % усіх автомобільних і залізничних магістралей та 95 % сільської місцевості покрито технологіями мобільного інтернету;
- 99,9 % громадян мають цифрову ідентифікацію (citizen card, Mobile ID) та технічні можливості користуватися довірчими послугами тощо [20].

Варто зазначити, що Україна в 2020 році на національному рівні також розпочала проект «Дія City» з метою створення сприятливих умов для розвитку інноваційного і технологічного бізнесу. Зазначається, що проект охоплює такі сфери, як AgroTech, Fintech та Blockchain, AI та технології хмарних обчислень, медичні нейромережі та біотехнології, IoT, Publishing та торговельні майданчики, авіаційні та космічні технології, безпілотники, реклама, маркетинг і просування, анімація, графіка та аудіо, кіберспорт та аутсорсинг бізнес-процесів [18].

Однією з ключових проблем впровадження нових технологій та цифровізації економіки є проблема матеріально-технічного забезпечення. Згідно з даними Державної служби статистики загальна вартість основних засобів за 2019 рік зменшилася порівняно з 2018 роком [14]. Також не прослідковується постійна позитивна тенденція до збільшення вартості основних засобів протягом 2013–2019 років. Враховуючи ситуацію у 2020 році, сильно позитивних змін також не варто очікувати. Динаміку зміни вартості основних засобів за видами економічної діяльності наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Вартість ОЗ за видами економічної діяльності у 2013–2019 роках, млн грн [14]

Вид діяльності	Рік						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	10401324	13752117	7641357	8177408	7733905	9610000	9574186
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	156013	171392	210169	270467	341622	407146	469383
Промисловість	1749110	1937821	3842517	3072954	2454483	3271669	3455860
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	309757	362722	379055	410018	422959	411806	429722

1	2	3	4	5	6	7	8
Переробна промисловість	599980	756277	1656971	1792101	1168230	1257573	1150463
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	773134	758886	1736058	796558	781271	1423237	1719131
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	66239	59936	70433	74277	82023	179053	156544
Будівництво	82646	64352	62090	72810	78704	91715	117057
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	123041	125507	135378	175422	195377	215625	304498
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6403272	9752902	1418312	1562079	1280369	1729587	1187183
Тимчасове розміщення й організація харчування	32622	27276	27985	29772	28786	30964	36209
Інформація та телекомунікації	70222	69440	76546	94243	111757	127085	129537
Фінансова та страхова діяльність	57048	49718	51238	70977	66275	68695	96103
Операції з нерухомим майном	652366	533328	666855	804040	928615	1064119	1113248
Професійна, наукова та технічна діяльність	35188	29626	31347	38671	35319	35681	106765
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	380938	333493	407506	1173933	1376683	1487471	1535779
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	380	389	581	615	264	307	452081
Освіта	3246	3117	3117	3596	3785	4102	152681
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14001	11124	12912	21245	17359	27717	149008
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	24684	23038	23581	20901	22306	22466	260239
Надання інших видів послуг	2020	1822	2110	2775	2652	3201	8555

Проте важливо враховувати і якість основних засобів. Останні дані Державної служби статистики за 2016 рік вказують на те, що середній показник зносу основних засобів за видами економічної діяльності становить 58,1 %, зокрема, в галузі промисловості – 69,4 %, а в галузі інформації та телекомунікації – 55,6 % (табл. 4).

Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності за 2016 рік [14]

Вид діяльності	У фактичних цінах на кінець року, млн грн		Ступінь зносу, %
	Первісна (переоцінена) вартість	Залишкова вартість	
Усього	8177408	3428908	58,1
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	270467	169711	37,3
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	264859	167023	36,9
Лісове господарство та лісозаготівлі	4513	2246	50,2
Рибне господарство	1095	442	59,6
Промисловість	3072954	939965	69,4
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	410018	186092	54,6
Переробна промисловість	1792101	422354	76,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	796558	302198	62,1
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	74277	29321	60,5
Будівництво	72810	46627	36,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	175422	106558	39,3
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	1562079	772139	50,6
Тимчасове розміщення й організація харчування	29772	17287	41,9
Інформація та телекомунікації	94243	41878	55,6
Фінансова та страхова діяльність	70977	43215	39,1
Операції з нерухомим майном	804040	435769	45,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	38671	18582	51,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1173933	232443	80,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	615	250	59,4
Освіта	3596	2059	42,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	21245	9905	53,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	20901	12713	39,2
Надання інших видів послуг	2775	1523	45,1

Іншою проблемою є забезпеченість кваліфікованими працівниками, а через кризу COVID-19 окремі виклики та загрози виникають через зміну міграційних процесів. В сучасних умовах розвитку України можна виокремити декілька ключових факторів, що впливають на міграцію як всередині країни, так і за кордон [17]. Насамперед це анексія Криму та війна на Сході України; недостатньо рішучі реформи, які не пришвидшують економічний розвиток; запровадження безвізового режиму з ЄС. Грошові перекази від трудових мігрантів в Україну зросли на 86 % за останні п'ять років, досягнувши 15,8 млрд дол. США у 2019 році [10]. Таким чином, перекази від трудових мігрантів набули критично важливого значення для стабільності економіки.

Однак пандемія і викликані нею обмеження спричинили міграційний колапс. Національний банк України (НБУ) у своєму звіті [16] вказує, що 10 % трудових мігрантів повернулися в Україну й ще 10 % сезонних трудових мігрантів залишилися вдома, не маючи можливості виїхати. Як наслідок, очікується зменшення сукупних обсягів грошових переказів на 20 % порівняно з минулим роком.

Згідно з даними Державної служби зайнятості [15] за період дії карантину (з 12 березня по 30 вересня 2020 року) статус безробітного отримали 504 тис. осіб, що на 56 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. З 12 березня по 30 вересня 2020 року роботу вдалося знайти для 324 тис. громадян, зокрема, 223 тис. безробітних.

Отже, утворилася ситуація, у якій висококваліфіковані працівники виїжджають за кордон, оскільки не мають змоги повною мірою реалізувати свої можливості через обмежену кількість робочих місць, що

відповідали б їх вимогам. Водночас підприємства, які інвестують в Україні в оновлення технологій та цифровізацію бізнесу, не можуть забезпечити себе відповідними кадрами.

Таким чином, виклики, що виникли в результаті COVID-19, потребують вирішення на всіх рівнях економіки. Особливо відчутні проблеми для країн з перехідною економікою, зокрема і в Україні, оскільки цифровізація та використання сучасних технологій потребують ресурсів та кваліфікованих працівників.

Враховуючи зазначене вище для того, щоб допомогти стейкхолдерам всіх рівнів отримати достовірні дані про результати діяльності, перспективи розвитку, основні ризики, досягнення задекларованих цілей та стратегічні плани, з огляду на ступінь наслідків пандемії COVID-19, підприємства мають переглянути політику ведення бухгалтерського обліку та представлення звітності.

Варто зазначити, що розвиток сучасних інформаційних комп'ютерних технологій вніс суттєві зміни у систему електронного документообігу, електронних рахунків [2].

Автори вважають, що доцільно у звітах з управління розкривати інформацію про прогнозовані грошові потоки, зокрема інформацію, яка стосується здатності підприємства продовжувати діяльність, знецінення активів та реалізації відстрочених податкових активів. Складності, пов'язані з підготовкою перспективної інформації в результаті пандемії та економічного спаду, полягають в тому, що існує високий ступінь невизначеності щодо остаточної траєкторії пандемії та часу, що необхідний для повернення до сталої економіки. Тим не менш, суб'єктам господарювання потрібно буде зробити добросовісні оцінки, підготувати вичерпну документацію, яка підтверджує основу таких оцінок, та забезпечити надійне розкриття ключових припущень, що використовуються, і, можливо, їх чутливість до змін.

Для стейкхолдерів важливою є інформація щодо відновлюваності та знецінення активів, зокрема про знецінення довговічних та нематеріальних активів. Ці нефінансові активи використовують моделі відшкодування та зменшення корисності, які спираються на розробку прогнозів грошових потоків. Об'єктивні оцінки в поточному періоді можуть призвести до суттєвих зафіксованих зменшень; якщо непередбачені сприятливі зміни відбуваються в наступних періодах, визнане зменшення корисності більше не буде вказуватися.

Останнім часом спостерігається значне зниження справедливої вартості багатьох фінансових активів, зокрема власних цінних паперів. Так само негативно криза вплинула на здатність боржників виконувати умови позик. Суб'єктам господарювання доцільно буде ретельно розглянути та застосувати відповідне знецінення і вказівки щодо визнання збитків.

Зміни в економічній діяльності, спричинені пандемією, змусять багато підприємств переглядати умови існуючих контрактів та домовленостей. Прикладом можуть бути контракти з клієнтами, домовленості про компенсацію з працівниками, оренда та умови багатьох фінансових активів і зобов'язань.

Для компаній може бути складно відокремити визнані та невизнані наступні події на нестабільному ринку, на якому щодня відбуваються зміни (наприклад, щоденна реакція фондового ринку на нову інформацію). Хоча суб'єкти господарювання можуть не володіти всією інформацією на дату балансу, після збору таких фактів оцінка має базуватися на умовах, які існували на дату балансу.

В результаті COVID-19 та пов'язаних з ним наслідків підприємствам необхідно розглянути питання про те, чи здатні вони, в їх конкретних обставинах, продовжувати свою діяльність. У звітності має бути представлена інформація щодо потенційно зменшеного попиту на продукцію, товари чи послуги, щодо зобов'язань перед постачальниками та підрядниками, що підлягають сплаті або передбачаються протягом одного року, щодо потенційного дефіциту ліквідності та оборотного капіталу і доступу до існуючих джерел капіталу (наприклад, наявної кредитної лінії). Підприємство може обґрунтовувати початкову оцінку лише на основі інформації, яка є доступною та відомою на дату представлення звітності. Таким чином, якщо існує ймовірність того, що плани будуть ефективно реалізовані, це дає змогу пом'якшити сумніви щодо перспектив розвитку. Крім того, суб'єкт господарювання має надавати вичерпні відомості у своїх річних та проміжних звітах, коли виявляються події та умови, що викликають суттєві сумніви щодо його здатності продовжувати ведення ефективної діяльності.

Додатково важливо у звіті про управління розкривати інформацію щодо кадрового забезпечення, його не лише кількісні, але і якісні зміни за звітний період, а також окремо вплив COVID-19.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Коронавірус постійно змінює спосіб нашого життя та роботи. Деякі моделі поведінки, вироблені в умовах кризи, зокрема широкомасштабна цифровізація процесів, залишаться навіть після скасування обмежень на діяльність. Щоб залишатися конкурентоспроможними, підприємства мають реагувати на ці поведінкові зміни та задовольняти нові потреби клієнтів. Зараз підприємствам варто зосередитися на залученні передової аналітики для отримання висновків зі своїх даних про клієнтів та на продовженні внутрішніх і зовнішніх зусиль щодо інтеграції даних для розробки більш цілісного уявлення про перспективи ведення бізнесу. Раннє виявлення сигналів цих змін буде мати вирішальне значення для оптимізації досвіду споживачів та переосмислення пропозицій щодо їх цінності відповідно до змінюваних уподобань і потреб. Багато підприємств зазнають руйнівних фінансових наслідків від пандемії внаслідок порушення ланцюгів постачань, вимушених зупинок виробництва, значного приросту додаткових витрат тощо. Аби мінімізувати ризики та ефективно

вирішувати наслідки кризи, підприємствам важливо зосередити увагу на існуючих цифрових можливостях для ведення бізнесу та вдосконаленні інформаційних систем як в комунікаційних процесах, так і в системі управління та виробництва. Під час пандемії COVID-19 підприємствам важливо розкривати додаткову інформацію у своїй звітності, яка дає можливість поділитися своїми рішеннями щодо подолання наслідків кризи та можливостями розвитку із зацікавленими сторонами.

Список використаної літератури:

1. COVID-19: the telecoms industry will suffer less than many others, and can thus help to support the economy // Analysysmason [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.analysysmason.com/about-us/news/newsletter/covid-19-telecoms-quarterly-apr2020/>.
2. *Horodyskyi M.* Software market analysis for preparing records and reporting / *M.Horodyskyi, I.Hrabchuk* // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Житомирський державний технологічний університет, 2018. – Вип. 1 (39). – С. 32–37. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-1\(39\)-32-37](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-1(39)-32-37).
3. Les Vitrites Industrie du Futur // Industrie-dufutur [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.industrie-dufutur.org/>.
4. Manufacturing Academy of Denmark [Electronic resource]. – Access mode : <https://en.made.dk/>.
5. *Reynolds M.* State of the Internet amid coronavirus pandemic / *M.Reynolds* // S&P Global Ratings. – 16 June 2020. – P. 2.
6. Smart Industry The Netherlands [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.inteliments.com/en/company/smart-industry>.
7. The background to Plattform Industrie 4.0 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.plattform-i40.de/PI40/Navigation/EN/ThePlatform/Background/background.html>.
8. The Impact of COVID-19 on the Global Digital Economy // Networkworld [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.networkworld.com/article/3566911/the-impact-of-covid-19-on-the-global-digital-economy.html>.
9. The Industry 4.0 National Technology Platform Association [Electronic resource]. – Access mode : https://www.i40platform.hu/en/about_us.
10. Ukraine Overview // The World Bank [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview#3>.
11. What is Factory of the Future 4.0? // Made different [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.madedifferent.be/en/services>
12. *Вольська К.О.* Реалізація самоконтролю інформаційної системи підприємства через процес бухгалтерського документування / *К.О. Вольська* // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Житомирський державний технологічний університет, 2017. – Вип. 3 (38). – С. 15–20. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-15-20](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-15-20).
13. *Грбчук І.Л.* Програмне забезпечення для ведення обліку: проблеми вибору та використання в ході аутсорсингу / *І.Л. Грбчук, Г.І. Ляхович* // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Житомирський державний технологічний університет, 2017. – Вип. 3 (38). – С. 32–36. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-32-36](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-32-36).
14. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Аналітична та статистична інформація // Державний центр зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.
16. Інфляційний звіт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4.
17. Міграція в Україні 2019 / Фонд розвитку МОМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf.
18. Проєкт Дія Сіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://city.diia.gov.ua/>.
19. Соціальна ініціатива YOУкраїна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://youkraina.com.ua/>.
20. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою / Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>.
21. Цифрова адженда України – 2020 (Концептуальні засади) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

References:

1. Analysysmason (2020), «COVID-19: the telecoms industry will suffer less than many others, and can thus help to support the economy», [Online], available at: <https://www.analysysmason.com/about-us/news/newsletter/covid-19-telecoms-quarterly-apr2020/>
2. Horodyskyi, M. and Hrabchuk, I. (2018), «Software market analysis for preparing records and reporting», *Problemy teorii i metodologii buhgalters'kogo obliku, kontrolju i analizu*, Zhytomirskiy derzhavnyj tehnologichnyj universytet, Issue 1 (39), pp. 32–37, doi: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-1\(39\)-32-37](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-1(39)-32-37).
3. Industrie-dufutur, «Les Vitrites Industrie du Futur», [Online], available at: <http://www.industrie-dufutur.org/>
4. «Manufacturing Academy of Denmark», [Online], available at: <https://en.made.dk/>
5. Reynolds, M. (2020), «State of the Internet amid coronavirus pandemic», S&P Global Ratings, June 16, p. 2.
6. «Smart Industry The Netherlands», [Online], available at: <https://www.inteliments.com/en/company/smart-industry>

7. «The background to Platform Industrie 4.0», [Online], available at: <https://www.platform-i40.de/PI40/Navigation/EN/ThePlatform/Background/background.html>
8. Networkworld, «The Impact of COVID-19 on the Global Digital Economy», [Online], available at: <https://www.networkworld.com/article/3566911/the-impact-of-covid-19-on-the-global-digital-economy.html>
9. «The Industry 4.0 National Technology Platform Association», [Online], available at: https://www.i40platform.hu/en/about_us.
10. The World Bank, «Ukraine Overview», [Online], available at: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview#3>
11. Madedifferent, «What is Factory of the Future 4.0?», [Online], available at: <https://www.madedifferent.be/en/services>
12. Vol's'ka, K.O. (2017), «Realizacija samokontrolju informacijnoi' systemy pidpryjemstva cherez proces buhgalters'kogo dokumentuvannja», *Problemy teorii' ta metodologii' buhgalters'kogo obliku, kontrolju i analizu, Zhytomyr's'kyj derzhavnyj tehnologichnyj universytet*, Issue 3 (38), pp. 15–20, doi: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-15-20](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-15-20).
13. Grabchuk, I.L. and Ljahovych, G.I. (2017), «Programne zabezpechennja dlja vedennja obliku: problemy vyboru ta vykorystannja v hodi outsorsyngu», *Problemy teorii' ta metodologii' buhgalters'kogo obliku, kontrolju i analizu, Zhytomyr's'kyj derzhavnyj tehnologichnyj universytet*, Issue 3 (38), pp. 32–36, doi: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-32-36](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-32-36).
14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Derzhavnyj centr zajnatosti, «Analitichna ta statystychna informacija», [Online], available at: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>
16. «Infljacijnyj zvit Nacional'nogo banku Ukrainy», [Online], available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4
17. *Migracija v Ukraini 2019*, Fond rozvytku MOM, [Online], available at: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf
18. Projekt Dija City, [Online], available at: <https://city.diia.gov.ua/>
19. Social'na iniciatyva YOUkrai'na, [Online], available at: <https://youkraina.com.ua/>
20. «Ukrai'na 2030E – kraїna z rozvynutoju cyfrovoju ekonomikoju», Ukrain's'kyj instytut majbutn'ogo, [Online], available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
21. *Cyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 (Konceptual'ni zasady)*, [Online], available at: <https://ucc.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

Городиський Микола Петрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-9433-1454>.

Наукові інтереси:

- проблеми бухгалтерського обліку і контролю в Україні;
- інформаційні системи в управлінні та бухгалтерському обліку;
- особливості обліку договірних відносин у будівництві.

Захаров Дмитро Миколайович – аспірант кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-3423-0093>.

Наукові інтереси:

- обліково-аналітичне забезпечення управління соціальним капіталом підприємства.

E-mail: dima.zakharov8@gmail.com.

Орлов Ігор Віталійович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси:

- облік і аудит зобов'язань підприємств.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2020.